

УДК 65.012.8:334.752

**УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА****Судакова О.І., к.т.н.***E-mail: SOI21@i.ua***Попова В.В., к.е.н.***E-mail: popova78@gmail.com***Орлова М.К.***E-mail: orlova_maria777@mail.ru**ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

Стаття присвячена вирішенню наукової проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств у стратегічній взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища з урахуванням загроз та можливостей, що надаються зовнішнім середовищем. Доведено, що забезпечення економічної безпеки підприємства потрібно спрямовувати на забезпечення реалізації його стратегічних економічних інтересів завдяки встановленню керованої продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища. Дослідженням встановлено, що всі формулювання та інтерпретації «економічної безпеки підприємства» відображають лише окремі аспекти цього складного поняття, що не дає можливості його однозначного і вичерпного тлумачення. Оскільки, в складних економічних умовах господарювання зростає роль економічної безпеки, і тому існує необхідність удосконалити відповідні методології. В роботі уточнено і розвинуто зміст понять: «економічна безпека підприємства», «економічна безпека суб'єкта господарювання», «стратегічна взаємодія суб'єкта господарювання із зовнішнім середовищем» та «управління стратегічною взаємодією суб'єкта господарювання з суб'єктами зовнішнього середовища» в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства. Запропонована система управління економічною безпекою підприємства на основі відтворювального підходу з врахуванням впливу економічних суперечностей.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, відтворення, економічна безпека суб'єкта господарювання, стратегічна взаємодія, система управління економічною безпекою підприємства

UDC 65.012.8:334.752

**IMPROVING THE STRATEGIC MANAGEMENT OF ECONOMIC
SECURITY OF THE ENTERPRISE****Sudakova O.I., PhD in Engineering***E-mail: SOI21@i.ua***Popova V.V., PhD in Economics***E-mail: popova78@gmail.com***Orlova M.K.***E-mail: orlova_maria777@mail.ru**Prydniprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture*

The article is devoted to the solving a scientific problem of maintenance of economic safety of the enterprise on the basis of management of strategic interaction with subjects of an

environment taking into account threats and possibilities which are given by an environment. It has been proved that on a strategic interval of time it is necessary to direct maintenance of economic safety of the enterprise on maintenance of realization of its strategic economic interests by an establishment of the operating productive interaction with environmental subjects. The research has determined that all of the formulation and interpretation of «the enterprise economic security» reflect only certain aspects of this complicated concept and there is no opportunity for its an unambiguous and exhaustive interpretation. So, in difficult economic management conditions the role of the economic security increases, and therefore there is a necessity to improve appropriate methodologies. The following maintenance of the concepts has been clarified itself: «enterprise economic security», «strategic interaction of subjects of managing» and «management of strategic interaction of the enterprise with subjects of an environment» in a context of maintenance of economic safety of the enterprise. It has been proposed management system of the enterprise economic security which is based on the perspective of the reproduction approach taking into account the influence of the economic contradictions.

Keywords: economic security of the enterprise, reproduction, economic safety of the enterprise, strategic interaction of the enterprise, management system of economic security of the enterprise

Актуальність проблеми. В умовах загострення економічної кризи, що поставила на межу виживання ряд підприємств, які ще донедавна вважалися успішними й стабільно функціонуючими, питання про економічну безпеку набуло особливої актуальності. Підвищення агресивності зовнішнього й, частково, внутрішнього середовища призвело до виникнення нових загроз і посилення їхнього впливу на результативність діяльності підприємств. Запобігання негативному впливу комплексу зовнішніх і внутрішніх загроз можливо шляхом забезпечення своєчасної реакції на них і створення умов для безпечного розвитку через ефективне управління економічною безпекою в рамках загальної системи управління суб'єктом господарювання. Прийняття оптимальних рішень в області управління й забезпечення економічної безпеки підприємств потребує вирішення ряду питань, пов'язаних з урахуванням сучасних тенденцій налагодження та розширення стратегічної взаємодії підприємств із суб'єктами зовнішнього середовища для забезпечення реалізації власних стратегічних інтересів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню проблем економічної безпеки суб'єктів різних рівнів управління економікою присвячено публікації багатьох учених як в Україні, так і за кордоном.

Наукові й практичні аспекти даної проблеми відображено в працях таких закордонних дослідників, як Л.І. Абалкін, О.В. Іванов, Є.О. Олейніков, І.В. Петров, В.К. Сенчагов, В.Л. Тамбовцев, В.В. Шликов, В.І. Ярочкін та ін. Серед українських учених вагомих внесок у формування теоретико-методологічної бази економічної безпеки підприємств внесли О.В. Ареф'єва, М.Г. Білопольський, Ф.І. Євдокімов, М.М. Єрмошенко, С.М. Ілляшенко, Г.В. Козаченко, В.М. Колосок, Ю.Г. Лисенко, Т.Г. Логутова, А.А. Меліхов, В.Г. Міщенко, Л.О. Омелянович, В.П. Полуянов, Н.Й. Реверчук, А.М. Ткаченко, М.Б. Тумар, Л.Г. Шемаєва та ін. [1-8].

Незважаючи на широкий спектр досліджень, багато питань у рамках проблеми економічної безпеки підприємства залишаються відкритими й вимагають подальшого розвитку. Це дозволяє говорити про наукову доцільність і практичну корисність постановки і вирішення актуальної наукової проблеми - забезпечення економічної безпеки підприємств з урахуванням загроз і можливостей, що надає взаємодія із зовнішнім середовищем.

Мета роботи полягає в розробці методичних підходів і рекомендацій до удосконалення забезпечення економічної безпеки підприємств при стратегічній взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зростання інтересу до проблеми забезпечення економічної безпеки економічних систем зумовило виникнення різних підходів до трактування поняття «економічна безпека» і більш вузького «економічна безпека підприємства». Аналіз цих підходів дозволив встановити, що економічну безпеку підприємства пов'язують з ефективністю, конкурентоспроможністю, захистом чи захищеністю від загроз, з гармонізацією інтересів, можливістю одержання прибутку, фінансовою стабільністю тощо. Висвітлюючи одну із сторін досліджуваного поняття, жоден з цих підходів не дозволяє зрозуміти його глибинну суть і в повній мірі відобразити його комплексність.

Держава, регіон, підприємство, як об'єкти безпеки в економіці, є економічними системами різних рівнів. Спільним для всіх цих систем є необхідність виживання або забезпечення відтворення, яке пов'язане із постійним відновленням елементів системи і взаємозв'язків між ними.

У сучасних ринкових умовах забезпечення економічної безпеки підприємств засобами їхнього реактивного пристосування до

внутрішніх і зовнішніх загроз ускладнюється через брак ресурсів, недоліків менеджменту, неможливості передбачення змін тощо. Тому на стратегічному інтервалі часу підприємствам потрібно спрямовувати зусилля не тільки на захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, а й на використання можливостей щодо забезпечення реалізації власних стратегічних економічних інтересів.

Отже, авторська позиція полягає в трактуванні змісту економічної безпеки підприємств як забезпечення реалізації стратегічних інтересів підприємства на основі використання можливостей зовнішнього середовища з застосуванням продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Виходячи з цього, під економічною безпекою суб'єкта господарювання пропонується вважати характеристику суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище.

Специфіка економічних інтересів у сучасній економіці України полягає в їхній індивідуалізації та відсутності повної єдності, наявності протиріч економічних інтересів, що стають як внутрішнім джерелом розвитку економічних відносин, так і джерелом виникнення загроз для економічного стану суб'єктів господарювання та економіки в цілому. Тому важливим завданням забезпечення економічної безпеки підприємства стає узгодження його економічних інтересів із інтересами суб'єктів зовнішнього середовища завдяки встановленню стратегічної взаємодії.

Під стратегічною взаємодією підприємства вважається інструмент забезпечення реалізації його стратегічних інтересів, що базується на засадах встановлення партнерських відносин із суб'єктами зовнішнього середовища, які є стратегічними, з точки зору безпечного функціонування та розвитку підприємства; передбачає можливість здійснення активного впливу на суб'єкти з урахуванням їхніх зворотних дій.

Узагальнений перелік стратегічних викликів і можливостей для підприємства під час стратегічної взаємодії відображено на рис. 1.

Підвищення рівня економічної безпеки підприємства і його підтримка можлива лише при функціонуванні логічно побудованої ефективної системи управління економічною безпекою підприємства, що відображена на рис.2. Загальна система управління економічною безпекою підприємства повинна включати суб'єкт, об'єкт і засоби

впливу суб'єкта на об'єкт управління. Водночас, відповідно запропонованого трактування економічної безпеки, в основу управління має покладатися відтворювальний підхід і об'єктом управління економічною безпекою підприємства повинен бути процес відтворення на підприємстві.

Рис. 1. Фрагмент основних стратегічних можливостей і викликів для підприємства при взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища

Система управління економічною безпекою передбачає врахування впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства, діагностику економічної безпеки підприємства і діагностику економічних суперечностей, формування каталогу економічних суперечностей за етапами процесу відтворення і методи та інструменти для їх розв'язання.

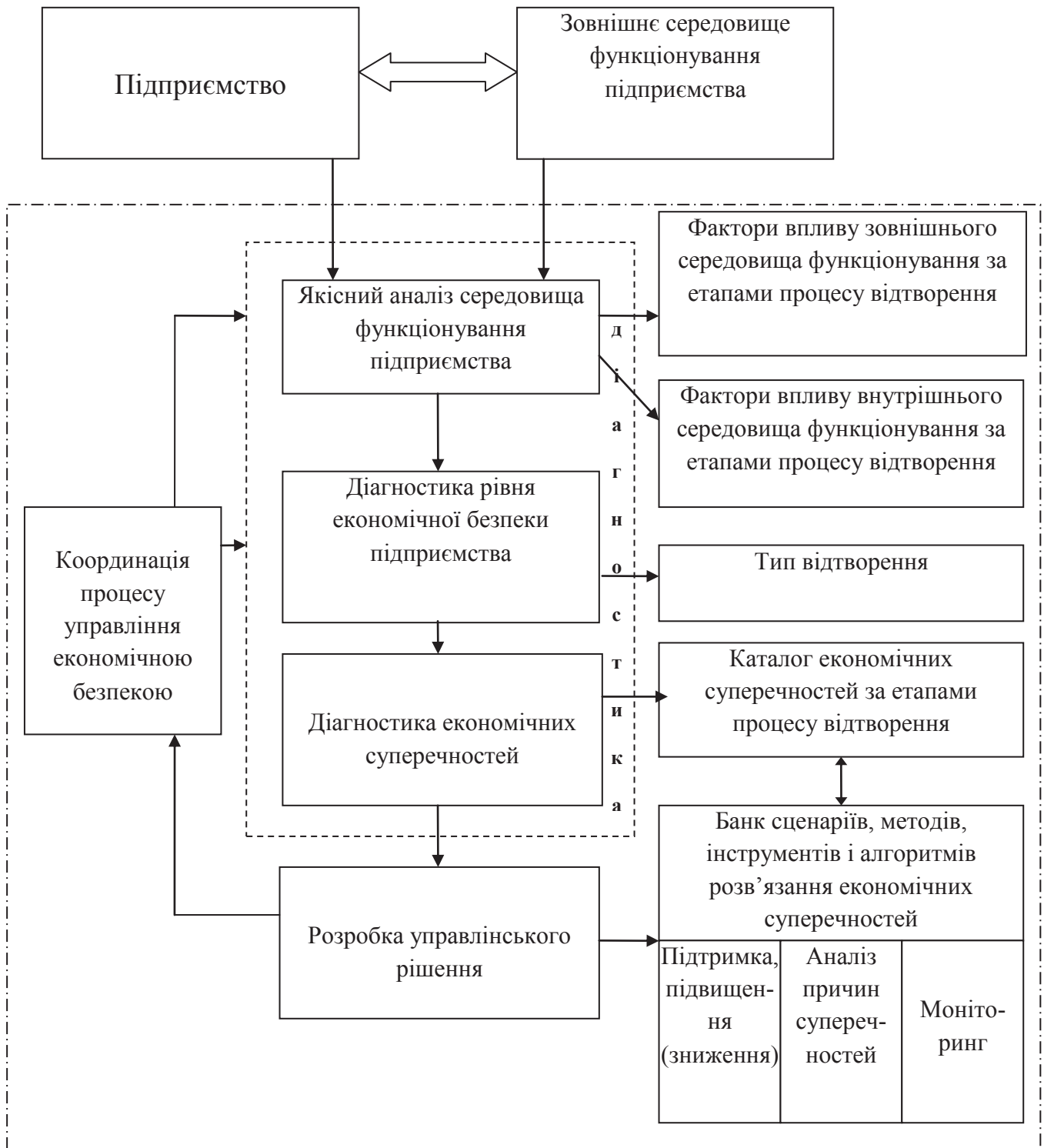

Рис. 2. Структура системи управління економічною безпекою підприємства

Новий підхід до економічного розвитку суб'єктів господарювання у світі передбачає зміну концепції «конкуренції» на ширше поняття «взаємодії фірм на ринку». Необхідність її адаптації щодо специфіки забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання зумовила розроблення відповідної концепції, головні характеристики якої подано у табл. 1.

Таблиця 1. Концепція забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання при взаємодії із зовнішнім середовищем

<i>Структурна характеристика</i>	<i>Існуючі системи</i>	<i>Запропонована концепція</i>
Умови застосування	Конкуренція	Взаємодія фірм на ринку
Спосіб забезпечення економічної безпеки підприємства	Базується на забезпеченні реактивного захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз	Базується на використанні продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища
Форма взаємодії	Ієрархія, ринок	Квазіінтеграція
Можливість здійснення впливу на зовн. середовище	Практично відсутня	Через узгодження економічних інтересів суб'єктів у межах системного комплексу.
Акцент у процесі забезпечення економічної безпеки	Створення вартості	Розвитку взаємовідносин із стратегічними суб'єктами
Теоретичне підґрунтя	Економічні теорії	Економічні теорії, менеджмент, психологія
Система принципів забезпечення економічної безпеки підприємства	Системності, міждисциплінарності; об'єктивності, адаптації, циклічності, моделювання, самовизначення, контролю, відповідності	Загальносистемні принципи: потенційної з'єднаності й синергізму; принципи економічної безпеки: суб'єктності, активного впливу, рефлексії, компромісу, когнітивності
Основні наукові підходи	Фінансовий, ресурсно-функціональний	Ситуаційно-суб'єктний підхід
Концепція моделювання	Методи дослідження операцій, експертні методи	Методи логіко-лінгвістичного моделювання, рефлексивне управління
Підходи до оцінки стану економічної безпеки підприємства	Статична оцінка стану економічної безпеки за допомогою методів економічного аналізу	Оцінка стану економічної безпеки включає прогнозну оцінку з використанням когнітивного підходу
Найбільш важливі сфери забезпечення екон. безпеки	Внутрішнє середовище підприємства	Внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства
Критерії забезпечення економічної безпеки при взаємодії підприємства	Кількісно визначена вартість і розмір винагороди від результатів спільної діяльності, ризику	Управління як кількісними параметрами, так і відносинами зі стратегічними партнерами

Застосування концепції дає змогу спрямовувати політику суб'єкта господарювання щодо забезпечення власної економічної безпеки на забезпечення реалізації життєво важливих інтересів (виживання, функціонування та розвиток), превентивне попередження загроз, що пов'язані із взаємодією.

Висновки. Дослідження показало, що зусилля підприємств щодо забезпечення власної економічної безпеки, особливо на стратегічному інтервалі часу потрібно спрямовувати на забезпечення реалізації стратегічних економічних інтересів підприємства шляхом встановлення керованої продуктивної взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Запропоновано теоретико-методологічне підґрунтя забезпечення економічної безпеки підприємства у горизонтальній та вертикальній взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища.

Рекомендовано здійснювати управління економічною безпекою підприємства з врахуванням дії економічних суперечностей на різних етапах процесу відтворення. Це дозволить визначити загрози, які необхідно нейтралізувати, а також окреслити можливості, які можна

використати для досягнення поставлених цілей. Крім цього, розширюється інструментальна база управління, оскільки можна використовувати не тільки підходи до управління загрозами, але також методи ризик-менеджменту і антикризового управління.

Показано, що система управління економічною безпекою підприємства є складовою загальної системи управління підприємством. На відміну від раніше існуючих, запропонована авторами система розглядає як об'єкт безпеки – процес відтворення на підприємстві.

Для адаптації економічного розвитку суб'єктів господарювання, що передбачає зміну концепції «конкуренції» на більш широке поняття «взаємодії фірм на ринку» з урахуванням специфіки сфери забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, розроблено і теоретично обґрунтовано концепцію економічної безпеки суб'єкта господарювання при взаємодії із зовнішнім середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нусінова О.В. Експрес-діагностика економічної кризи підприємства: Монографія / О.В. Нусінова, Є.В. Міщук. – Кривий Ріг: Вид. ФОП Чернявський Д.О., 2011. – 220с.
2. Нестеров Ю.А. Механизмы управления экономической безопасностью предприятий в условиях нестабильной и неопределенной среды / Ю.А. Нестеров // *Materialy VII Mezinarodni vedecko-prakticka konference. - Dil 4. Economicke vedy. - Praha:Publishing House «Education and science» s.r.o., 2010. - Str.90-92.*
3. Селюченко Н.Є. Фінансова складова в системі економічної безпеки підприємства / Н.Є. Селюченко, В.П. Кічор, М.В. Зимин // Національний університет «Львівська політехніка». – 2009. – С. 216-264.
4. Лекарь С.І. Поняття та зміст економічної безпеки / С.І. Лекарь // *Форум права. – 2012. - №2. – С. 399-402.*
5. Куркін М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств: навчальний посібник / М.В.Куркін, В.Д. Понікаров, Д.В. Назаренко. – Х.: ІНЖЕК, 2010. – 300 с.
6. Kaplan R.S, Norton, D.P. *Strategy-Focused Organization: How Balanced Scorecard Companies Thrive in the New Business Enviroment. - Boston (USA): Harvard Business School Press. -2009.*
7. Молодецька О.М. Методологічні особливості оцінки техніко-економічної безпеки підприємств / О. М. Молодецька, О. В. Нусінова // *Економічні науки. Серія. Облік і фінанси : зб. наук. праць. – Луцьк, 2010. – Вип. 7(25). – С. 303–312.*
8. Шемаєва Л.Г. Розвиток внутрішнього ринку України як фактор забезпечення її економічної безпеки в умовах фінансово-економічної кризи / Л.Г. Шемаєва // *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми державного управління та державної служби в умовах світової кризи». – Харків: ХНЕУ, 2009. – С. 20-25.*